

SABBAYI SAYYORDA OBRAZLAR TALQINI

Farg‘ona davlat universiteti
filologiya fakulteti o‘zbek tili yo‘nalishi
23 90 a guruh talabasi
Isroilova Gullolaxon

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola “Sabbayi sayyorda” asaridagi asosiy obrazlar va ularning badiiy talqini masalasini o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada asar qahramonlarining psixologik xususiyatlari, ularning ichki dunyosi va voqealardagi roli tahlil qilinadi.

Shuningdek, muallifning obrazlar orqali jamiyat va inson tabiatini yoritish usullari ham ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, har bir obraz asarning badiiy g‘oyasini yanada chuqurroq ifodalashda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: Sabbayi sayyorda, Badiiy obraz, Qahramon tahlili, Psixologik talqin, Muallifning uslubi, Ichki dunyo, Jamiyat tasviri, Badiiy g‘oya, Voqealar konteksti, Adabiy tahlil.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена изучению основных образов произведения «Саббайи Сайёрда» и вопросу их художественной интерпретации. В статье анализируются психологические характеристики персонажей произведения, их внутренний мир и роль в событиях.

Также рассматриваются авторские приёмы изображения общества и человеческой природы через образы. По результатам исследования установлено, что каждый образ важен для дальнейшего выражения художественной идеи произведения.

Ключевые слова: «Саббайи Сайёрда», художественный образ, анализ героя, психологическая интерпретация, авторский стиль, внутренний мир, изображение общества, художественная идея, контекст событий, литературный анализ.

ANNOTATION

This article is devoted to the study of the main images in the work "Sabbayi Sayyorda" and the issue of their artistic interpretation. The article analyzes the psychological characteristics of the characters of the work, their inner world and role in events.

The author's methods of illuminating society and human nature through images are also considered. According to the results of the study, it is determined that each image is important in further expressing the artistic idea of the work.

Keywords: Sabbayi Sayyorda, Artistic image, Hero analysis, Psychological interpretation, Author's style, Inner world, Depiction of society, Artistic idea, Context of events, Literary analysis.

KIRISH

“Sabbayi sayyorda” asari o‘zining voqelikni badiiy aks ettirish uslubi va obrazlar orqali inson tabiatini yoritishi bilan e’tiborga molik. Asarda ko‘plab turli xil qahramonlar mavjud bo‘lib, ularning har biri jamiyatning turli qatlamlarini, inson ruhiyatining murakkabligini va hayotiy hodisalarni o‘ziga xos tarzda aks ettiradi. Obrazlarni tahlil qilish asarning falsafiy-axloqiy mazmunini, muallifning ijtimoiy va badiiy qarashlarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Asardagi asosiy obrazlar Protagonist obraz Asarning markaziy qahramoni – odatda o‘z qarashlari, ichki dunyosi va hayotiy tajribasi bilan ajralib turadi. U orqali muallif inson ruhining murakkabligini, ijobiy va salbiy tomonlarini ko‘rsatadi. Protagonistning harakatlari va qarorlari asardagi asosiy g‘oyani rivojlantiradi va o‘quvchini tafakkurga chorlaydi.

Antagonist yoki qarama-qarshi obraz Asarda protagonistga qarshi turuvchi qahramonlar ham mavjud bo‘lib, ular konfliktini kuchaytiradi. Bu obrazlar asarda dramatik kuchni oshiradi va muallifning ijtimoiy tanqidini ochib beradi.

Yordamchi obrazlar Yordamchi qahramonlar – bu jamiyatning turli qatlamlarini, insoniy xususiyatlarni yoki ma’lum falsafiy g‘oyalarni aks ettiruvchi figuradir. Ular voqealarga kontekst beradi va markaziy qahramonning harakatlarini yanada ravshanlashtiradi.

Simvolik va allegorik obrazlar Ba'zi qahramonlar shunchaki insonlar sifatida emas, balki simvol yoki ma'naviy g'oya ifodachilari sifatida ishlatiladi. Masalan, ulardan biri insonning axloqiy tanlovini, boshqasi esa jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni yoritadi.

Obrazlarning psixologik talqini Asardagi qahramonlarning psixologik tahlili ularning ichki dunyosi va motivatsiyasini o'rganish orqali amalga oshiriladi. Psixologik talqin yordamida:

Qahramonning harakat sabablarini aniqlash Ularning shaxsiy o'sishi va rivojlanishini kuzatish

Ichki qarama-qarshiliklarni va konfliktlarni tushunish

Mumkin bo'ladi. Bu esa o'quvchiga nafaqat voqeani, balki insoniy tajribani ham chuqurroq anglash imkonini beradi.

Obrazlar orqali ijtimoiy va axloqiy masalalarni yoritish Muallif obrazlar yordamida jamiyatdagi turli masalalarni ko'rsatadi:

Ijtimoiy adolatsizlik Axloqiy qarorlar va insoniy tanlovlar

Oila, do'stlik va muhabbatning inson hayotidagi o'rnini

Shaxsiy erkinlik va ijtimoiy majburiyatlar

Bu jihatlar asarning falsafiy mazmunini boyitadi va o'quvchida chuqur tafakkur uyg'otadi.

Muallifning uslubi va obrazlarni yoritish usullari Muallifning badiiy uslubi – obrazlarni hayotiy va realizm ruhida yaratishga qaratilgan. Bu quyidagi jihatlar bilan ko'rinadi:

Dialoglar orqali qahramonlarning xarakterini ochish

Ichki monologlar orqali ruhiy holatlarni ifodalash

Tafsilotlar va voqealar orqali ijtimoiy kontekstni yoritish

Bundan tashqari, muallif obrazlar orqali mavhum g'oyalarni va insoniy tajribalarni simvolik tarzda aks ettiradi.

Sabbayi sayyorda asaridagi obrazlar asarning badiiy va falsafiy mazmunini ochishda asosiy vosita hisoblanadi. Har bir qahramon – protagonist, antagonist, yordamchi yoki simvolik figura – o'zining alohida roli bilan asarning g'oyasini boyitadi. Obrazlarni psixologik, ijtimoiy va axloqiy nuqtai nazardan tahlil qilish, asarni chuqurroq tushunishga

yordam beradi va o‘quvchida tafakkur va hissiy anglashni rivojlantiradi. Shu bois, asardagi har bir qahramonning talqini adabiy tahlilning muhim qismi sifatida qaraladi.

„Sab’ai sayyor“ („Yetti sayyora“) – „Xamsa“ Alisher Navoiyning to‘rtinchi dostoni (1484), ishqiy-sarguzasht harakterda. 38 bob (5009 baytdan iborat). Sharqda keng tarqalgan „Bahrom Go‘r“ afsonasi asosida.

Afsona Eronning sasoniy hukmdori Chyaxran V (420— 438 hukmronligi) nomi bilan bog‘liq (Varaxran – dariycha Bahrom). U go‘r— qulon oviga o‘chligi uchun Bahrom Go‘r nomi bilan mashhur. Afsonani yozma adabiyotga, dastlab Firdavsiy olib kirgan. So‘ng Nizomiy, Xusrav Dehlaviy va boshqa shu mavzuda asarlar yozganlar. Navoiy bu tajribalarni umumlashtirib, mukammal original doston yaratgan.

Doston Sharqda „Bahrom va Gulandom“, „Bahromnoma“, „Haft manzari Bahrom“ nomlari bilan shuhrat qozongan. „Sab’ai sayyor“ an’anaga ko‘ra, hamd, munojot va na’t bilan boshlangan, so‘ng voqealar bayon etilgan. Mundarijasi „Hamsa“dagi boshqa dostonlardan farq qiladi; hikoya ichida hikoya usulida yozilgan. Bahrom va Dilorom voqeasi asarda qoliplovchi hikoya bo‘lib, uning ichida yana 7 hikoya keltirilgan.

Ular asarning umumiy yo‘nalishi bilan chambarchas bog‘lanib, yaxlit bir badiiy asarning uzviy qismlarini tashkil etadi. Ayni vaqtda hikoyaning har biri mustaqil hisoblanadi va mavzular davrning, xalq turmushining muhim tomonlarini qamrab oladi; xalq hayoti, tinchlik va osoyishtalik, adolat va vatanparvarlik, sevgi va ma’rifat g‘oyalari ilgari suriladi, munofiklik va zolimlik qoralanadi.

Bahrom – 7 iqlim shohi. Ovda uni izlab kelayotgan Moniyni uchratadi. Moniy xitoylik go‘zal Dilorom haqida xabar beradi, o‘zi chizgan qizning suratini ko‘rsatadi. Shoh suratni ko‘rib telbalarcha oshiq bo‘ladi. Xitoyning 1 yillik xirojini to‘lab, qizni saroyga keltiradi. Shoh qizga butunlay mahliyo bo‘lib, mamlakat ishlarini unutadi. Mastlik bilan sevgilisidan ham ajraladi, so‘ng uzlatga beriladi. Undagi savdoyilikni daf etmoq uchun 7 iqlim shohi 7 rangdagi 7 qasr qurdiradi.

Baxrom ularning har birida har kuni 1 musofirdan hikoya tinglaydi, tuzala boshlaydi. Nihoyat 7-kun oq qasrda Diloromning daragini eshitadi va uni topadi. Yana ovga, ayshishratga beriladi va navbatdagi ov paytida butun arkoni davlati bilan yer yutadi.

“Sabbayi sayyorda” asari o‘zining hayotiy voqealari, murakkab qahramonlari va badiiy tasvir uslubi bilan ajralib turadi. Asardagi obrazlar – nafaqat voqealar rivojini shakllantiruvchi, balki muallifning ijtimoiy, axloqiy va falsafiy qarashlarini ifodalovchi vositalaridir. Obrazlarni talqin qilish orqali asarning jamiyat va inson tabiati haqidagi g‘oyalari chuqurroq anglanadi. Bu tahlil o‘quvchiga qahramonlarning ichki dunyosini, qarama-qarshi hissiyotlarini va ularning o‘zaro munosabatlaridagi murakkabliklarni tushunishga yordam beradi.

Asardagi asosiy obrazlar Protagonist – ruhiy va ijtimoiy portret Asarning markaziy qahramoni ko‘pincha hayotiy tajriba orqali o‘sadi va o‘zining ichki qarorlarini qabul qiladi. Protagonistning xarakteri quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi:

Ichki konflikt: Qahramon o‘z ichki qarashlari va jamiyatning talablariga zid qarorlar o‘rtasida qoladi.

Shaxsiy o‘sish: Voqealar davomida qahramon ruhiy rivojlanish va o‘zini anglash jarayonidan o‘tadi.

Axloqiy tanlov: Protagonist har bir qadamida axloqiy qadriyatlarni hisobga oladi, bu esa asardagi badiiy g‘oyani chuqurlashtiradi.

Antagonist – qarama-qarshi kuch Antagonist – bu protagonistning qarorlarini sinovdan o‘tkazuvchi, konfliktni kuchaytiruvchi qahramondir. U asarda quyidagi funksiyalarni bajaradi:

Ijtimoiy tanqid: Antagonist jamiyatdagi muammolarni ochib beradi.

Dramatik kuch: Voqealardagi ziddiyat va tortishuvlarni oshiradi. Qahramonlarning xarakterini ochish: Protagonistning fazilatlari va zaif tomonlarini yanada ravshanlashtiradi.

Yordamchi obrazlar – kontekst va qo‘shimcha tafsilotlar Yordamchi qahramonlar asarda faqat yordamchi sifatida emas, balki jamiyat va ijtimoiy kontekstni ko‘rsatish uchun ishlatiladi. Ular quyidagi xususiyatlarga ega:

Simvolik rol: Ba’zi yordamchi obrazlar ma’naviy qadriyat yoki insoniy xususiyatlarni ifodalaydi.

Vaziyatni boyitish: Ular voqealarni boyitib, markaziy qahramonning qarorlarini yanada aniqroq qiladi.

Jamiyatni aks ettirish: Har bir yordamchi qahramon turli ijtimoiy qatlamlarni, kasb-hunar va qadriyatlarni yoritadi.

Simvolik va metaforik obrazlar Muallif ba'zan obrazlarni shunchaki inson sifatida emas, balki ma'naviy yoki falsafiy g'oya sifatida ishlatadi. Misol uchun:

Qahramonning yolg'izligi insonning ruhiy iztiroblarini ifodalaydi.

Voqealar orqali tasvirlangan tabiat elementlari qahramonning ruhiy holatini yoki jamiyatdagi ijtimoiy vaziyatni simvolik tarzda aks ettiradi.

Obrazlarni psixologik talqin Psixologik tahlil yordamida qahramonlarning ichki dunyosi va motivatsiyasini chuqurroq tushunish mumkin:

Ichki ziddiyatlar: Har bir qahramon o'z qarashlari, hissiyotlari va ijtimoiy majburiyatlari o'rtasida konfliktida bo'ladi.

Ruhiy rivojlanish: Qahramonlar voqealar davomida o'z-o'zini anglash va shaxsiy o'sish jarayonidan o'tadi.

Motivatsiya tahlili: Har bir harakat yoki qaror qahramonning ichki psixologik holati bilan bog'liq.

Ijtimoiy va axloqiy masalalar Asardagi qahramonlar orqali quyidagi masalalar ko'tariladi:

Axloqiy qadriyatlar: Qahramonlarning qarorlari va harakatlari axloqiy me'yorlarni aks ettiradi.

Jamiyatdagi notenglik: Obrazlar orqali ijtimoiy adolatsizlik va tabaqalanish ko'rsatib beriladi.

Insoniy munosabatlar: Do'stlik, sevgi, sadoqat va xiyonat kabi insoniy munosabatlar qahramonlar orqali yoritiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, har bir obraz asarning badiiy g'oyasini boyitadi, protagonist va boshqa qahramonlar orqali o'quvchida tafakkur, hissiy anglash va insoniy qadriyatlarni chuqurroq anglash imkoniyati yaratiladi. Shu bois, obrazlarni talqin qilish asar tahlilining markaziy qismi sifatida qaraladi.

“Sabbayi sayyorda” asaridagi obrazlar asarning badiiy va falsafiy mazmunini ochishda asosiy vosita hisoblanadi. Protagonist orqali inson ruhining murakkabligi, ichki

qarama-qarshiliklari va axloqiy tanlovlari yoritiladi. Antagonist esa qahramonning qarorlarini sinovdan o'tkazib, asardagi dramatik kuchni oshiradi. Yordamchi va simvolik obrazlar esa jamiyat, tabiat va insoniy qadriyatlarni aks ettiradi, voqealarga kontekst va chuqurlik beradi.

Obrazlarni psixologik va ijtimoiy tahlil qilish orqali o'quvchi qahramonlarning ichki dunyosini, motivatsiyasini va harakatlarining sabablari bilan tanishadi. Shu bilan birga, asar orqali muallifning ijtimoiy tanqidi, axloqiy g'oyalari va insoniy qadriyatlarni ifodalash uslubi aniqroq anglanadi.

“Sabbayi sayyorda” asaridagi obrazlar – nafaqat voqealar rivojini shakllantiruvchi, balki muallifning falsafiy, ijtimoiy va axloqiy qarashlarini ochuvchi asosiy vositalardir. Asarda markaziy o'rin egallagan protagonist qahramon orqali inson ruhining murakkabligi, ichki qarama-qarshiliklari, shaxsiy va ijtimoiy majburiyatlari, axloqiy tanlovlari va hayotiy tajribasi aniq ifodalanadi.

Protagonistning har bir harakati, qarori va ichki monologlari asarning badiiy g'oyasini yanada boyitadi va o'quvchida tafakkur va hissiy anglashni rivojlantiradi.

Antagonist qahramonlar esa protagonistning qarorlarini sinovdan o'tkazib, dramatik ziddiyat va voqealarning dinamikasini oshiradi. Ular orqali muallif jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni, insoniy xatti-harakatlardagi qarama-qarshiliklarni va axloqiy noaniqliklarni ochib beradi. Antagonistning faoliyati protagonistning xarakterini yanada aniqroq ko'rsatadi va asardagi dramatik kuchni kuchaytiradi.

Yordamchi qahramonlar esa asarda kontekst yaratib, jamiyatning turli qatlamlarini, insoniy qadriyatlarni va hayotiy vaziyatlarni aks ettiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akramov, B. – O'zbek adabiyoti nazariyasi, Toshkent, 2018.
2. Xudoyberganov, A. – Badiiy obraz va uning talqini, Toshkent, 2017.
3. Tursunov, M. – Zamonaviy o'zbek hikoya san'ati, Toshkent, 2016.
4. Karimova, N. – Adabiy tahlil metodikasi, Toshkent, 2019.
5. Yo'ldoshev, S. – O'zbek adabiyotida protagonist va antagonist, Samarqand, 2015.
6. Mirzaev, D. – Badiiy qahramon va uning psixologik tahlili, Toshkent, 2020.

7. Tillaqulov, R. – O‘zbek hikoyalaridagi ijtimoiy masalalar, Buxoro, 2018.
8. Nabiev, F. – Badiiy obraz va simbolizm, Toshkent, 2017.
9. G‘ofurov, J. – O‘zbek klassik va zamonaviy adabiyoti, Toshkent, 2016.
10. Qodirov, H. – Adabiy asarlarda ichki monolog, Toshkent, 2019.
11. Rahimov, E. – Adabiy tahlil va interpretatsiya, Toshkent, 2021.
12. Sodiqova, L. – Badiiy va psixologik portret, Toshkent, 2018.
13. Usmonov, K. – O‘zbek badiiy matnlarida obrazlar, Samarqand, 2017.
14. Zokirov, A. – Adabiyotshunoslik asoslari, Toshkent, 2020.
15. Jo‘rayev, M. – Adabiy tahlilning nazariy asoslari, Toshkent, 2019.